

FORTID

STUDENTENES HISTORIETIDSSKRIFT UIO

NR 4/2016
13. ÅRGANG
KR. 100,-

NAVNET NORGE

Språkhistorie er også historie. Også på dette saksområdet er det slik at definisjonsmakten i nåtiden hviler på eierskapet til fortellingen om fortiden. Spørsmålet om landsnavnet Norges opprinnelse er et gammelt tema som i våre dager har fått fornyet aktualitet. Den hittil rådende konsensus utfordres fra flere hold, noe som nå kommer til uttrykk i fornyet interesse også fra de etablerte fagmiljøenes side.

ODD GUNNAR SKAGESTAD
Magister (mag.art.) i statsvitenskap

NAVNET NORGE

Språkhistorie er også historie. Også på dette saksområdet er det slik at definisjonsmakten i nåtiden hviler på eierskapet til fortellingen om fortiden. Spørsmålet om landsnavnet Norges opprinnelse er et gammelt tema som i våre dager har fått fornyet aktualitet. Den hittil rådende konsensus utfordres fra flere hold, noe som nå kommer til uttrykk i fornyet interesse også fra de etablerte fagmiljøenes side.

ODD GUNNAR SKAGESTAD

Magister (mag.art.) i statsvitenskap

Uår oppleste og vedtatte barnelærdom – den etablerte «sannhet»

Norge er et land for spesielt interesserte, men ikke bare det. Landet har også et navn som burde interessere noen og enhver. Vet vi egentlig hva navnet kommer av?

Ifølge gjengs barnelærdom – prentet inn i våre sinn av generasjoner av folkeopplysere – er opprinnelsen det gammelnorske ordet *Nordvegr* (stavet *Nordvegr* eller *Nordrvegr*). Dette skulle da bety noe slikt som «*Nord-veien*», det vil si «veien mot nord» eller «veien nordover».

Dette er en populærforklaring som hittil stort sett også har vært støttet av våre fremste fagfolk, selv om de best kvalifiserte blant dem har vært noe mer forsiktede med å uttale seg alt for skrāsikkert. Dette gjelder således *Riksmålsordbokens* redaktør Tor Guttu, som i Riksmålsforbundets organ *Ordet* skriver at «Sverige kommer av Sveariket (svearnes rike) og Norge (sannsynligvis) av Nordrvegr (veien, seilleden mot nord)».¹

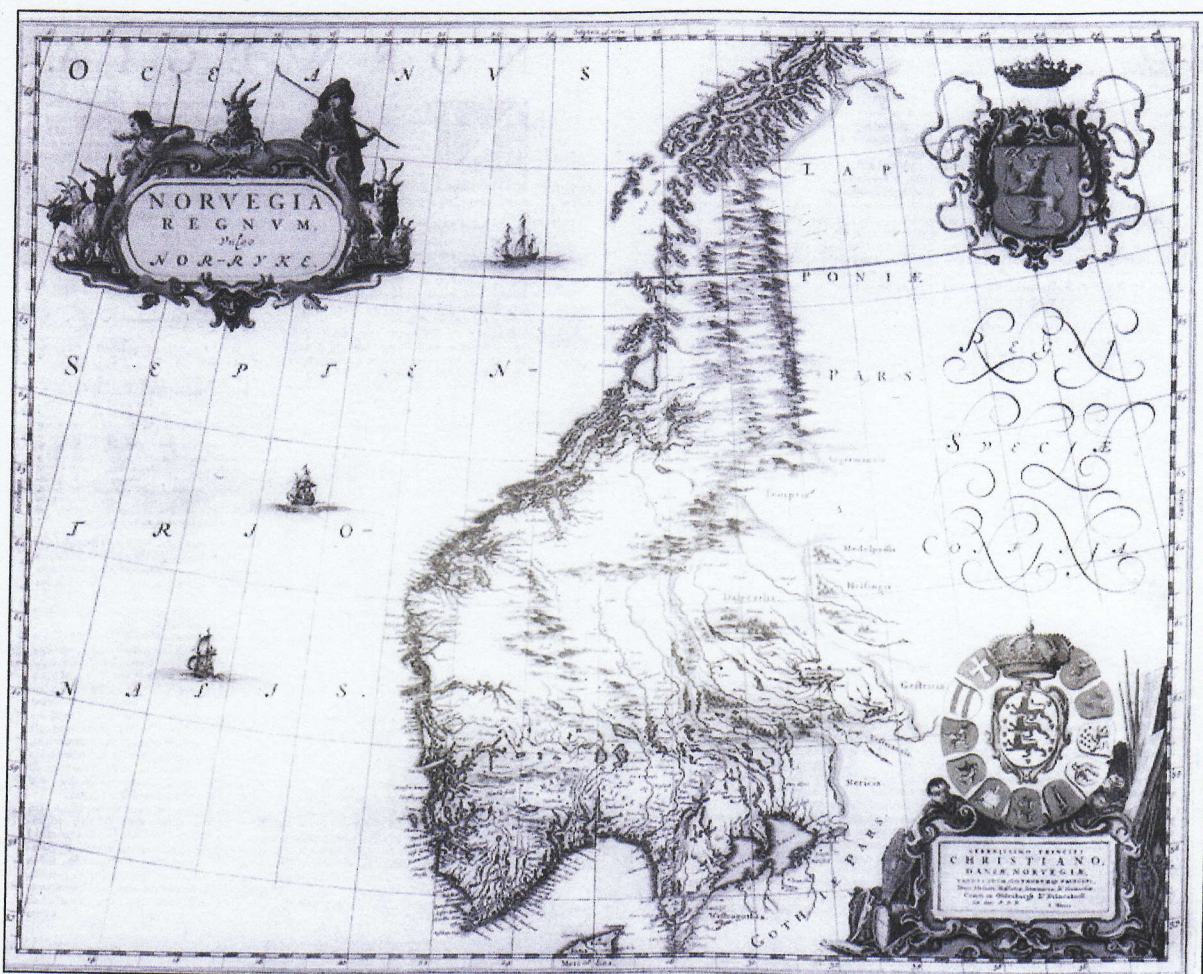
For mange synes denne tolkningen å være temmelig opplagt, ikke minst når man sammenligner Norge-navnet med utenlandske navneformer. Her kan oppregnes i fleng: «*Norway*» og «*Norwegen*» på henholdsvis engelsk og tysk, «*Norvegia*» på latin og russisk samt «*Noruega*» på

spansk, og så videre. Det enkle er ofte det beste, og her står vi åpenbart overfor en besnærende enkel forklaring – ja så enkel og lettvinnt at den burde få en liten bjelle til å ringe? En forklaring som kan hende smaker litt for mye av folke-etymologi, med et skjær av epistemologisk kortslutning?

Det bemerkelsesverdige er imidlertid i hvilken høy grad dette spørsmålet har vært omfattet med noe som ligner berøringsangst fra de etablerte fagmiljøenes side. All forskning er basert på kritiske spørsmål og testing av alternative forklaringer. Språkforskning burde i prinsippet ikke være noe unntak i så henseende. Men hvor har man kunnet registrere de kritiske spørsmålene, enn si de alternative hypotesene?

Et kritisk blikk og en alternativ stemme?

Inn fra sidelinjen kommer så endelig en språkforsker, og arenaen er – av alle ting – et underholdningsprogram på fjernsynet.² Mannen presenteres som førsteamanuensis i norrøn filologi ved Universitetet i Oslo. Han heter Klaus Johan Myrvoll, og kan uten forbehold fortelle at den rådende gjengse oppfatning er feil: «*Nor*» (uten noen 'd' eller 'ð') er et norrønt dvs. gammelnorsk ord som betyr «tranget sund». Og navnet Norge (på gammelnorsk *Norvegr*) betyr følgelig landet eller skipsleden ved de trange sundene.

Ser man på et kart over Norge, kan man forstå hvorfor noen hevder at navnet Norge kan stamme fra «Havlandet». Dette kartet over Norge er fra 1662, og er laget av Joan Blaeu.

All honnør til den modige språkforsker Myrvoll, som på riksdekkende TV i beste sendetid våget å utfordre etablerte, oppleste og vedtatt «sannheter». For selv om Myrvolls forklaring ikke er helt ny, var det fortjenstfullt av ham å stå frem som forsker – med den autoritet, men samtidig med den faglige fallhøyde som autoriteten innebærer – og bringe den formodentlig riktige forklaringen frem i lyset. Om det nå er den riktige, da.

Og Myrvolls oppdagelse var som sagt ikke helt ny. Andre dristige deltagere i den offentlige debatt – engasjerte enkeltpersoner uten noen akademisk talerstol – har fra tid til annen vært ute i samme ærend, og stukket hodet frem i folkeopplysningens tjeneste.

Amatører i pionér-rollen

Arne Helvik heter en person som gjennom mange år i en lang rekke artikler har stilt spørsmål ved den hevdvunne forklaringen. Helvik har i stedet – likesom nå også Myrvoll – forfektet den tolkning at navnets første ledd er avledet av «Nor(r)» som var det norrøne ordet for et trangt sund.³ Som (pensjonert) sjefsflyveleder har Helvik ikke tilhørt det etablerte fagmiljø, og har derfor

glatt kunnet bli ignorert fra filologisk-akademisk hold. Iallfall hittil, men nå bør han med full rett kunne innkassere den anerkjennelsen og innrømmelsen som ligger i førsteamanuensis Myrvolls klare konklusjon.

Men heller ikke Helvik har vært først ute i dette ærendet. Allerede i en artikkel i Morgenbladet høsten 1988 tok historikeren Svein-Magnus Grodys (heller ikke han språkforsker) et oppgjør med den forestilling at det gammelnorske Nor(d)vegr grunnet likheten med de engelske og tyske navneformene Norway og Norwegen skulle bety Nord-veien.⁴ Med utgangspunkt i de ulike betraktes ulike geografiske ståsted kunne Grodys argumentere med overbevisende folkelig sannsynlighetslogikk: At *utlendinger*, som hovedsakelig holdt til lenger syd, omtalte landet med ulike varianter av «Nord-veien» lød kan hende rimelig nok, men er det særlig tenkbart at landets egne innbyggere ville finne på et slikt navn? Grodys' forklaring på Norges-navnets opprinnelse var at første ledd «Nor» er det gammelnorske ordet for «*havgap*» (jfr. ovennevnte beslektede variant «*trangt sund*»), mens siste ledd er avledet av «*rike*». Ordet Norge (opprinnelig «*Nor-riket*»), og frem-

kommet ved sammentrekning på samme måte som Sverige kommer av «Svea-riket») skulle således bety «Havlandet».

Den angstbiterske motstanden som denne forklaringen skulle møte fra de etablerte autoritetenes side, kunne tyde på at den faktisk hadde noe for seg. I et temmelig ampert tilsvarende til Grodys' artikkel kunne således kontorsjefen i Norsk Språkråd, Kåre Skadberg, opplyse om Grodys' forklaring at «Dei mange språklege gjetningane han bruker (...) er så tøvete at det er håplaut å diskutera dei».⁵

Dermed gikk vi, enn så lenge, glipp av en spennende diskusjon, og spørsmålet forble uavklart. I den grad noen fortsatt fant det tilrådelig å ytre seg offentlig om saken, kom det helst fra amatørhold – så som undertegnede.⁶

På sporet av den tapte tid: Profesjonistene kommer på banen

Men så skulle det vise seg at Myrvoll slett ikke var noen ensom og presumptivt banebrytende revisjonistisk stemme i det aktuelle språkhistoriske og etymologiske fagmiljø (noe han vel heller ikke selv hadde hevdet). Den 4. april 2016 – tre dager før Myrvolls opptreden i forannevnte TV-underholdningsprogram – kunne nettutgaven

av *Store Norske Leksikon* presentere en nyskrevet artikkel hvor «Landet langs de smale fjordene» sidestilles med den tradisjonelle forklaringen «Veien mot nord». Her kunne man blant annet lese at «så tidlig som i 1847 lanserte studenten Niels Halvorsen Trønnes en annen teori som gikk ut på at landsnavnet Norge og Noreg ikke kommer av norrønt *norð(r)*, men av dialektordet *nor*,

som betyr 'smalt eller trangt sund'». Artikkelen kunne videre opplyse at denne teorien senere ble presisert av den svenske filologen Adolf Noreen i boken *Svenska etymologier* (1897). Både Noreen og Trønnes mente at den tradisjonelle forklaringen ikke holdt mål, hverken språklig eller saklig.

Ja vel, men her vises det altså til røster fra 1800-tallet. Hva ellers sier *dagens* autoriteter?

Det fremgår at forfatterne av nevnte artikkel i *Store Norske Leksikon* er de tre professorene Michael Schulte, Ernst Håkon Jahr

og Dag Gundersen. Spesielt førstnevnte, som er professor i nordisk språkvitenskap og runolog ved Universitetet i Agder, viser seg å ha holdt en høy profil i saken gjennom det siste året. I et radioforedrag på NRK P2, samt i en serie artikler levner Schulte ingen tvil om sin preferanse for alternativet «Landet langs de smale fjordene», idet han plukker fra hverandre den tradisjonelle forklaringen

---

Vi står altså overfor en radikal nyorientering innen de etablerte norske språkhistoriske forskningskretser – et forhold som også er i ferd med å vekke interesse i de internasjonale fagmiljøer.

Klaus Johan Myrvoll mener at navnet Norge kan spille på «Nor» som er en gammel versjon av «trangt sund». Dette bilde av et sund, mest sannsynlig Norbeimsund i Sogn og Fjordane, er et eksempel på de sundene som navnet Norge kan være inspirert av. Foto: Flickr.com.

«Veien mot nord».

Så må det også nevnes at professor Schulte, i egen- skap av medforfatter, presenterer sin forskning på dette området i det ambisiøse nye prosjektet *Norsk språkhistorie*, som utkommer i fire bind i løpet av 2016.¹⁰

Vi står altså overfor en radikal nyorientering innen de etablerte norske språkhistoriske forskningskretser – et forhold som også er i ferd med å vekke interesse i de internasjonale fagmiljøer.¹¹

Og dermed skulle vel dette spørsmålet snart være tilstrekkelig belyst...?

Gamle myter blir som nye...

Ånei, var vel dét likt seg?

Denne diskusjonen ville uansett ikke kunne være ut- tømmende med mindre man også tar i betraktning den tolkning som er å finne i våre aller tidligste historiske kilder. I de eldste fortellin- gene om hvordan Norge ble bebygget (samlet og gjen- gitt blant annet i *Flatøybok* på 1300 tallet), møter vi de mytiske brødrekingene *Nor* og *Gor*.¹² Av disse to var sjøkongen *Nor* (etymolo- gisk muligens avledet av navnet på havguden *Njord*) stamfar til Ynglinge-ætten og dermed en av Harald Hårfagres fjerne forfedre. Ifølge overleveringene skulle *Nor* være den første som slo seg ned i Norge, og landet fikk således navn etter ham. Fortellingen om kong *Nor* behandles også utfør- lig av den islandske histori- keren Tormod Torfæus (1636–1719) i hans *Norges historie* fra 1711.¹³ Som profesjonell historiker utviser Torfæus kri- tisk distanse til gehalten i fortellingens åpenbart apokryfe eller anekdotiske karakter, men synes ikke å forkaste tan- ken om at landets navn kan ha sin opprinnelse i navnet på en myteomspunnet forhistorisk skikkelse. Det er hel- ler ikke opplagt at denne tanken nødvendigvis må avvi- ses fra et moderne kildekritisk ståsted i det 21. århundre. Hvorvidt sjøkongen *Nor* var en virkelig eller en oppdiktet skikkelse, er i så måte et uvesentlig poeng.¹⁴

Hvis denne tradisjonen skulle stemme, er det nærliggende å slutte at Norge kommer av *Nor-rike* (*Nors* eller *Njords rike*), analogt med at Sverige har kommet av *Svea* eller *svearnes rike*.

En slik forståelse kan riktignok ikke forklares ut i fra den lydutviklingen som ifølge forskerne må ha funnet sted i vikingtiden og middelalderen, hvor ling- vistene spesielt har vært opptatt av g-lydens herkomst,

plassering og betydning. I den grad dette og relaterte spørsmål har stått i fokus, har imidlertid konteksten primært vært spørsmålet – og uenigheten – om hvor- vidt den moderne navneformen Norge (til forskjell fra varianten *Noreg*) utviklet seg i middelalderen på norsk talemåls grunn, eller i stedet skyldtes fremmed påvirk- ning i dansketiden.¹⁵ Den diskusjonen kan vi likevel med fordel la ligge her, da kunnskap om lydutviklin- gen i angjeldende tidsperiode uansett ikke er nødven- dig dersom vi står overfor et navn som kan ha oppstått på et vesentlig tidligere stadium – flerfoldige hundre år tidligere.

Det neolittiske alternativ

Veien mot nord, Skipsleden ved de trange sundene, Havlandet eller sjøkongen *Nors rike*? Et fascinerende knippe av tolkningsmuligheter, gjerne under mottoet og mantraet «All makt til fantasien!» Men det stopper ikke her:

En ytterligere alterna- tiv teori som forfatteren av disse linjer vedgår å ha en viss sans for, er at Norge- navnets opprinnelse ligger enda lenger tilbake i tid, med røtter i for oss mer ukjente tungemål som må ha vært i bruk her på ber- get i eldre bronsealder (dvs. før år 1100 f.Kr.) eller enda tidligere. Det bodde jo folk her i landet på den tiden også – lenge før folkevand- ringene førte til at reisegla- de og språkflinke german- ske og gotiske stammer

---

Hvis denne tradisjonen skulle stemme, er det nærliggende å slutte at Norge kommer av *Nor-rike* (*Nors* eller *Njords rike*), analogt med at Sverige har kommet av *Svea* eller *svearnes rike*.

---

beriket våre forfedres talemål med det ordtilfang som våre dagers lingvister har kunnet hygge seg med å finne spor etter. Slike urgamle stedsnavn som språkforsker- ne ikke er i stand til å forklare opprinnelsen på, finner vi rester av på flere boplasser i Fedrelandet, særlig på Jæren (f.eks. *Sola*, *Madla* og *Goa*).¹⁶

Hva vil det innebære om en slik teori skulle vise seg å være den riktige? Vil det nødvendigvis bety at diskusjonen om Norge-navnets opprinnelse like gjerne kan avblåses? En nærliggende antagelse, men det ligger i forskningens natur at sensasjonelle oppdagelser vil kunne forekomme og gi grunnlag for uventede konklusjoner. For historie- fagets vedkommende har tverrfaglig synergi med andre vitenskapelige disipliner (det være seg arkeologi så vel som genetikk) kunnet bidra til å kaste nytt lys over gamle problemstillinger. I foreliggende spørsmål som i all forsk- ning forøvrig er det formodentlig fortsatt det trygge munnhullet «Siste ord er ikke sagt» som gjelder.

Odd Gunnar Skagestad (f. 1944) er magister i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo. Forsker ved Fridtjof Nansens Institutt 1969–75, ansatt i Utenriksdepartementet 1974–2015. Forfatter av bøkene *Norsk polarpolitikk (1975)*, *Norge på terskelen (2000)* samt flere vitenskapelige avhandlinger, monografier og rapporter. Publisert artikler i *Fortid* nr. 2/2008, nr. 4/2011 og nr. 3/2013.

NOTER

- 1 Guttu, «Lydutviklingen i navnene Norge og Sverige», *Ordet* nr.4, 2015, s.28.
- 2 Underholdningsprogrammet «Brille» på TVNorge 7. april 2016, kl. 22.30 (programleder Harald Eia).
- 3 Se f.eks. Helvik, «Navnet Norge/Noreg», *VG* 14. juli 2005. Av andre skriftstykker hvor Helvik drøfter dette og beslektede temaer, kan nevnes artiklene «Navnet Norge/Noreg sin opprinnelse», *Solabladet* 9. juni 2005, s.22; «Navnet Norge/Noreg», *Sydvesten* nr. 1, 2006, s.11–12; «Mer om navnet Norge/Noreg», *Sydvesten* nr. 3, 2006, s.7; og «Navnet Jæren», *Solabladet* 22. mars 2007, s.26.
- 4 Grodys, «Den store komedie: Landet med de to navn», *Morgenbladet* 24. september 1988, s.6–7.
- 5 Skadberg, artikkelen «Namneformene Noreg og Norge», *Morgenbladet* 20. oktober 1988.
- 6 Se f.eks. Skagestad, *Norge på terskelen*, DirekteForlaget, Oslo 2000, s.135–137
- 7 Gundersen, Jahr og Schulte, «Norge og Noreg – etymologi», *Store Norske Leksikon* 4. april 2016.
- 8 Schulte, radioforedraget «Landsnavnet Noreg», NRK P2, programserien *Språkteigen* 6. desember 2015.
- 9 Schulte, artiklene «Hvor kom 'Norge' fra», *Klassekampen* 17. desember 2015; og «'Norge', en oppsummering», *Klassekampen* 5. januar 2016; samt Rosenvinge, «Sår tvil om Norges opphav», *TEFT* 23. februar 2016; også gjengitt i *forskning.no*.
- 10 Se <http://nsh.novus/nh>
- 11 Se f.eks. Ámundason, «Noregur», *Árnastofnun við Háskóla Íslands*.
- 12 Jfr. kapitlet «Hvordan Norge ble bebygd», *Flatøybok*, Bind I, s.99–106.
- 13 Torfæus, *Norges historie*, Bind I, Kap. 19–25, s.310–332.
- 14 At kong Nor og navnet Norge «har felles etymologi», er et forhold som også erkjennes av Michael Schulte i hans artikkel «'Norge', en oppsummering», op.cit.
- 15 Se spesielt folkehøgskulestyrar Jakob Naadlands grundig dokumenterte – men ikke nødvendigvis overbevisende – utredning av dette spørsmålet i boken *NOREG er namnet (Ei ny utgreiding um namnet på landet vårt)*, Noregs Mállag, Oslo 1954, 95 sider. Det må bemerkes at Naadlands bok helst bør sees som
- 16 Jfr. også Helvik, «Navnet Jæren», op.cit.

LITTERATUR

Ámundason, Hallgrímur R. «Noregur». *Árnastofnun við Háskóla Íslands*: http://www.arnastofnun.is/page/ornefnapistlar_noregur (lastet ned 01/03/16).

Flatøybok. Bind I (ISBN: 978-82-91640-80-8), ny oversatt utgave, Stavanger 2014, s.99–106.

Grodys, Svein-Magnus. «Den store komedie: Landet med de to navn». *Morgenbladet* 24. september 1988, s.6–7.

Gundersen, Dag; Jahr, Ernst Håkon og Schulte, Michael. «Norge og Noreg – etymologi». *Store Norske Leksikon*. https://snl.no/Norge_og_Noreg/etymologi (lastet ned 04/04/16).

Guttu, Tor. «Lydutviklingen i navnene Norge og Sverige». *Ordet* 4, 2015, s.28.

Helvik, Arne. «Navnet Norge/Noreg». *VG* 14. juli 2005.

Helvik, Arne. «Navnet Norge/Noreg sin opprinnelse». *Solabladet* 9. juni 2005, s.22.

Helvik, Arne. «Navnet Norge/Noreg». *Rogalands Historielags tidsskrift Sydvesten* 1, 2006, s.11–12.

Helvik, Arne. «Mer om navnet Norge/Noreg». *Sydvesten* 3, 2006, s.7.

Helvik, Arne. «Navnet Jæren». *Solabladet* 22. mars 2007, s.26.

Naadland, Jakob. *NOREG er namnet (Ei ny utgreiding um namnet på landet vårt)*. Noregs Mállag, Oslo 1954, 95 sider.

Noreen, Adolf. *Svenska etymologier*. Uppsala 1897, 76 sider.

Norsk språkhistorie. <http://nsh.novus/nh>.

Rosenvinge, Morten. «Sår tvil om Norges opphav». Intervju-artikkel med Michael Schulte i *TEFT* (forskningsmagasinet for Universitetet i Agder) 23. februar 2016: <http://www.uia.no/forskning/teft-artikler-saar-tvil-om-norges-opphav>; også gjengitt i *forskning.no*: <http://forskning.no/historie-sprak/2016/02/saar-tvil-om-norges-opphav?qt=artikkelbunn=2>.

Schulte, Michael. Radioforedraget «Landsnavnet Noreg». NRK P2, programserien *Språkteigen* 6. desember 2015.

Schulte, Michael. «Hvor kom 'Norge' fra». Kronikk i *Klassekampen* 17. desember 2015.

Schulte, Michael. «'Norge', en oppsummering», *Klassekampen* 5. januar 2016.

Seip, Didrik Arup. *Norge*. 1923.

Skadberg, Kåre. «Namneformene Noreg og Norge». *Morgenbladet* 20. oktober 1988.

Skagestad, Odd Gunnar. *Norge på terskelen*. Oslo: Direkteforlaget 2000, s.135–137.

Torfæus, Tormod. *Norges historie*. Bind I (ISBN: 978-82-514-0716-8). Bergen: Eide forlag, Kap. 19–25, s.310–332.

TVNorge: Underholdningsprogrammet «Brille» (programleder Harald Eia), 7. april 2016, kl. 22.30.